

ZUBÁNICS LÁSZLÓ

HOMONNAI DRUGETH JÁNOS, UNG ÉS ZEMPLÉN VÁRMEGYÉK FŐISPÁNJA, ORSZÁGBÍRÓ, FELSŐ-MAGYARORSZÁGI FŐKAPITÁNY

„A hatalmas Drugeth familiának magyarországi élete tehát három és háromnegyed századra terjedt. Idegenből szakadt e család hozzánk, de egészen magyarrá lett. Nem örökítik ugyan nagyobb szerü alkotások ma e család emléket: de ha végigfutjuk a történelem lapjain e család pályafutását: a legnagyobb történeti szereplő családok közé kell számítanunk a Drugeth családot is. Végig élték cselekedetekben, fontos szereplésben hazánk történetét, míg hazánkban éltek. Voltak közöttük, kikre nemzetünk méltó büszkeséggel mutathat reá, mert hősök voltak a szó legnemesebb értelmében. Voltak köztök olyanok is, kik nemzeti céljaink kárára működtek: de ezek miatt a családot, mint egészet, kárhoztatnunk nem lehet; mert gyengébb jellem minden családban van, meg aztán bűneik elkövetésénél a kor iránya ragadta őket magával. Két vármegyének (Zemplén és Ung – szerző) majd minden helye tudna egy-egy Drugethről beszélni. S e két megye történetének ... megírásánál e családot számításból kihagyni nem lehet”. – írja Réz László *A Drugethek és Homonnai reformációja* című munkájában¹. Ennek ellenére a magyar történelemtudomány mind a mai napig adós maradt a Homonnai Drugeth család történetének megírásával, különös tekintettel annak XVI–XVII. századi szakaszára.

A Drugeth familia képviselői fontos szerepet játszottak előbb Északkelet-Magyarország reformációjában, majd pedig a katolikus újjászületés támogatóiként megvetették a görögkatolikus egyház alapjait. Háttérbe szorításuk valószínűleg összefüggésben van a romantikus magyar történetírás azon törekvésével, amely az erdélyi fejedelemséget, illetve annak uralkodóit (Bethlen Gábor, I. Rákóczi György) a magyar államiság, a rendi jogok, illetve a vallásszabadság bajnokaiként kívánta/kívánja felmutatni. Éppen ezért a

¹ Réz László. *A Drugethek és Homonna reformációja*. – Sátoraljaújhely: Zemplén Könyvnyomtató Intézet, 1899 – 102. old.

fejedelemség határvidékén birtokos, több évszázados múltra visszatekintő, udvarhű és katolikus Homonnai Drugethek (elsősorban (III.) György és (X.) János országbírók) személyében a korabeli, majd a modern kori történétírók is inkább a független Erdéllyel szembeni állandó fenyegetést láttak.

Az utóbbi években a Pálffy Géza, az MTA Lendület kutatócsoportjának vezetője, illetve a programba bekapcsolódott más történészek munkássága révén a Magyar Királyságban tevékenykedő kora újkori magyar politikusok megítélése árnyaltabb lett. Ennek a folyamatnak a részeként Borbély Zoltán kutatása alapján² sikerült új részletekkel gyarapítani a Drugethekről, elsősorban (III.) Györgyről való ismereteinket. Borbély találóan fogalmazza meg azt a történelmi narratívát, amely a Drugethek politikai megítélésével kapcsolatos: „Homonnai Durgeth György megítélése a magyar történetírásban meglehetősen negatív, ami a protestáns vitairódalom, ezen belül is elsősorban Alvinczi Péternek tudható be, aki a *Querella Hungariae* egyik főszereplőjévé tette, mintegy a »pápisták« gonoszságának mintaképeül»³. Ugyanezt látjuk hatványozottan megismétlődni fia, János kapcsán az I. Rákóczi Györggyel folytatott küzdelme értékelésében.

Homonnai Drugeth (X.) János 1611-ben született homonnai és gerényi Drugeth (III.) György, Ung és Zemplén vármegyék főispánja és nádasdi és fogarastölgyi Nádasdy Katalin (Nádasdy Ferenc és Báthori Erzsébet gyermeke) házasságából. Borbély Zoltán feltevése szerint a házasság megkötésében fontos szerepet játszott az ecsedi Báthori-vagyon megszerzésének szándéka, amelynek egyik örököse (III.) György nagynénje, Homonnai Drugeth Fruzsina mellett Báthori Erzsébet volt. Állítólag a szülők 1610. január 6-án Csejtén megtartott esküvőjén derült fény Báthori Erzsébet „bűnös praktikáira”, amely alapján Thurzó György nádor a nagyasszony csejtei várába záratta. II. Mátyás király 1610. január 23-án – mintegy nászajándékként Drugeth Györgyöt udvari főméltósággá – királyi főpohárnokmesterré (pincenarium regaliium megistri)⁴ nevezte ki.

² Borbély Zoltán. *Egy konvertita főúr Felső-Magyarországon: Homonnai Drugeth György* / Borbély Zoltán. In: *Rekatolizáció, protireformáció, a katolicka reštaurácia v Uhorsku* / Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2013, 370-387. pp.; Borbély Zoltán. *A Homonnai Drugethek Felső-Magyarországon a 17. század első évtizedeiben*. PhD-értekezés, Eger, 2015. – 255 p. (Tárolt változat: http://disszertacio.uni-eszterhazy.hu/2/1/Borbely_Zoltan_disszertacio.PDF); Borbély Zoltán. *A Homonnai Drugeth György vezette Bethlen-ellenes mozgalom nemzetközi hátteréhez*. In: *Bethlen Erdélye, Erdély Bethlene: A Bethlen Gábor trónra lépésének 400. évfordulóján rendezett konferencia tanulmányai*. Szerk. Dáné Veronka et al. Kolozsvár 2014. – 295–309. pp. Borbély Zoltán. *Homonnai Drugeth (III.) György hűtlenségi pere (1600–1603)*. In.: Századok, 2017., 2. szám, 279-310. pp.;

³ Borbély Zoltán. *A Homonnai Drugethek Felső-Magyarországon a 17. század első évtizedeiben*. /Z. Borbély. – PhD-értekezés, Eger, 2015 – 161. old.

⁴ Fallembüchli Zoltán. *Magyarország főméltóságai*. Budapest: Maecenas Kiadó, 1988. – 91. old.

Drugeth György 1611-ben Forgách Zsigmond felső-magyarországi főkapitánnyal együtt Erdélyre tört, de Nagyszebent nem sikerült bevenniük, a seregük vereséget szenvedett. Ők maguk is csak Moldván keresztül tudtak hazatérni. Báthori Gábor meggyilkolása után a főúr lett a császár, az erdélyi katolikus urak és a budai pasa jelöltje Bethlen Gáborral szemben az erdélyi trónra. Tervei megvalósításához hajdúkat kezdett el toborozni, azonban azokat Rhédey Ferenc nagyváradi főkapitány szétverte. A kudarc után eleinte birtokaira vonult vissza. Mivel még mindig nem mondott le erdélyi fejedelmi ambícióiról, 1616-ban részt vett azon a Munkácson tartott megbeszélésen, amelyen a felső-magyarországi főurak, többek között Esterházy Miklós és Dóczy András szatmári főkapitány megvitatták Erdély meghódításának tervét. Amikor Bethlen Gábor erdélyi fejedelem 1619-ben megtámadta a királyi országrészt, szeptember 1-jén a szabolcsi hajdúk rajtaütöttek Terebesen, hogy Homonnait elfogják. A főúrnak családjával sikerült ugyan Lengyelországba menekülnie, birtokai azonban Bethlen kezébe kerültek. Homonnai csak november 23-án tért vissza több ezer kozákkal, és megverte Rákóczi György csapatait. Később ugyan sikerült kiszorítani az országból, de ez az incidens megrendítette Bethlen magyarországi pozícióit. Homonnai Drugeth György 1620. június 21-én halt meg Lengyelországban. Állítólag vele is – akárcsak unokabátyjával, Drugeth Bálinttal és fiával, Istvánnal – méreg végzett. 1624-ben Nagyszombaton temették el a Szent Miklós templomban, ahol Pázmány Péter esztergomi érsek állíttatott neki egész alakos vörösmárvány síremléket⁵.

A magyarországi hadjárat lezárásaként 1621. december 31-én Bethlen Gábor erdélyi fejedelem és II. Ferdinánd magyar király elfogadottnak nyilvánították a morvaországi Nikolsburgban megkötött békeszerződést, amely értelmében Bethlen lemondott választott magyar királyi címéről, illetve visszaadta a koronát. Ennek fejében II. Ferdinánd átengedett 7 felső-magyarországi vármegyét (Ung vármegye kivételével), Tokaj, Munkács és Ecsed várait. A nikolsburgi szerződés ugyan külön pontban rendelkezett a Drugeth-javak visszaadásáról az árvák számára, a homonnai és csicsvai birtokok azonban 1629-ig az erdélyi fejedelem tulajdonában maradtak, amiket kezdetben a tokaji tiszttartónak, majd a tiszántúli fejedelmi jószágok prefektusának rendelték alá. A terebesi jószágokat Bethlen Széchy György gömöri főispánnak, Homonnai Drugeth Mária (III. György húga) férjének adományozta.

---

⁵ Ludiková, Zuzana. *A nagyszombati székesegyház késő reneszánsz és barokk síremlékei. [Late Renaissance and Baroque Sepulchral Monuments in the Nagyszombat (Trnava) Cathedral].* // Művészettörténeti Értesítő – 51 – 2002 – 100. old.

Nádasdy Katalin a nikolsburgi végzés birtokait érintő részének fegyveres erővel is érvényt kívánt szerezni. 1622 márciusának végén kozák csapatok törtek Homonnára, ahol Rákóczi János néhány szolgáját el is fogták, eredményt azonban nem értek el. Ezt követően Bethlen jobbnak látta a birtokok katonai biztosítását, ezért Homonnát örökbirtokként eladományozta Szentpéteri István lovaskapitányának. Homonnai özvegye és árvái a lengyelországi Laski várába (a birtokot a Mnisek családdal való rokonság révén szerezték) húzódtak a lengyelországi birtokaikat pusztító kozák csapatok elől. Valószínűleg Pázmány Péter és Esterházy Miklós közreműködésére révén ekkor került Bécsbe 1622 táján (X.) János. Gyermekkoráról az ungvári gimnázium alapítólevelében így vall a főúr: „mi maghunknak is árva gyermekségünknek teljes idejét, édes hazánkban föltámadt zűrzavar miatt, minden jószághintől érdemetlen megfosztatván, Iffiusághunknak szintén mind felsördült állapottyáig ideghen országbeli királyok és császárok háta meghett, nagy tűréssel és sanyarúsághal nem kelly vala el töltenünk”.

1622-ben a Sopronban megtartott királyné-koronázó országgyűlésen⁶ (ekkor koronázták magyar királynévá Gonzaga Eleonórát) II. Ferdinánd király Homonnai Drugeth Jánost Ung vármegye örökös főispánjává (supremus et perperuus comes comitatus Ung)⁷ nevezte ki, illetve grófi⁸ rangra emelte. Bár a Homonnai Drugeth család már korábban is használta a grófi (comes) címet, azonban ez a titulus elsősorban a família tagjainak országos főméltóságaival, illetve vármegyei főispáni tisztségeivel volt összefüggésben. Az első német mintájú grófi címet 1606-ban Thurzó György kapta meg⁹, ezt követte 1622-ben Bánffy Kristóf és Homonnai Drugeth János 1622. évi grófi diplomája. Sajnos Drugeth János eredeti grófi oklevele nem maradt fenn, azt csak fogalmazványából, illetve az ugyanezen évben Bánffy Kristóf nevére kiállított oklevélből ismerjük. A szakértők szerint az oklevél egyik érdekessége, hogy az érdemszerző (Homonnai Drugeth (III.) György) és a megadományozott (Homonnai Drugeth (X.) János) két különböző személy, az utóbbi az oklevél kiállításakor mindössze

⁶ *Egy új együttműködés kezdete: Az 1622. évi soproni koronázó országgyűlés* – Annales Archivi Soproniensis 1. (Sopron-Budapest, 2014) – 41. old.

⁷ Hajnik Imre: *Az örökös főispánság a magyar alkotmánytörténetben*. Bp., 1888. (Értekezések a történelmi tudományok köréből XII/10.) 85. old. Csíj István: *Észrevételek a magyar főnemesi címek XVI-XVII. századi történetéhez*. Fons (Forráskutatás és Történelmi Segéd tudományok) 21. (2014) 38 – 41., 45-46. old.

⁸ Homonnai, 1622: MNL OL A 35 1622: Nr. 292.

⁹ Pálffy Géza. *A Thurzó család a Magyar Királyság arisztokráciájában*. https://tti.btk.mta.hu/images/kiadvanyok/folyoiratok/tsz/tsz2011-1/063-084_palfy_.pdf

11 éves. Az oklevél bevezetője részletesen bemutatja az erdélyi trónkövetelő, később országbíró Drugeth György (1618–1620) politikai pályafutását, azaz feltételezhetjük, hogy II. Ferdinánd az uralkodóháznak jelentős szolgálatokat tett főúr érdemeit a fiának adott címmel kívánta elismerni. Az oklevél egyszerre rendelkezik a grófi címről, illetve az örökös főispánságról is – az adománylevél Homonnai Drugeth Jánost és örökösait Ung vára és Ung megye szabad és örökös grófjává teszi, illetve a vármegye főispáni tisztét, illetve a vörös pecsétviasz használatát is neki adományozza az uralkodó.

Homonnai Drugeth György halálát követően Bethlen Gábor fejedelem rendeletére a Kassai Kamara 1623. március 17-én a homonnai uradalom élére Gombos János személyében prefektust nevezett ki: „az istenben elnyugodt ngos és tek. Homonnay György uram meghagyatott árva gyermekeihez, Homonnay Jánoshoz, Homonnay Örszébet asszonyhoz úgy mint kgl's tutor eorundem orphanorum [Homonnay-árváknak kegyelmes gyámja], fejedelmi kegyelmességét és gondviselését akarván megmutatni, hogy az sokféle tutorok között az árvák felnövésnek idejéig kárt ne valljanak, sőt inkább hogy valami pénzt és költséget successu temporis in requisito [Időmúltával a szerzeményben], találhassanak.” A prefektusnak szóló utasításokat 20 pontban foglalták össze, a Homonnai-vagyon tárházául a jeszenői kastélyt nevezték ki, az oda összehordott vagyon őrzésére 15 hajdút rendelt a kamara. Valószínűleg ekkor készülhetett az a Forgách-levéltárban fennmaradt dátum nélküli leltár is, amelyben Homonnai Drugeth György özvegyének értékes ingóságait vették számba fia, János és leánya (Erzsébet, a későbbiekben Révay Lászlóné) számára. A leltárban különféle ötvösmunkák és ékszerek, üvegekészítmények szerepelnek, de szép számmal találunk fegyvereket és lószerszámok is. A leíró megjegyzi, hogy jelentős egyházi felszerelés is tartozik a hagyatékhoz (ezek valószínűleg a pálos rendnek a jeszenői várba menekített vagyonából származhattak)¹⁰.

Pártfogói révén Nádasdy Katalin tovább folytatta az eljárást, aminek eredményeként az 1625. évi magyar országgyűlésen törvényben is elrendelték a birtokok visszaadását: „1625. évi XLIV. törvénycikk. Homonnai gróf Drugeth Jánosnak, a néhai Széchy György részéről elfoglalt és ennek az özvegye és utódai kezén tartott Barkó és Terebes várak visszaadásáról, Zemplén mezővárossal együtt.” Ezt azonban Bethlen Gábor figyelmen kívül hagyta és csak halála után kerültek vissza a birtokok a Homonnai Drugeth család tulajdonába.

¹⁰ Rupp Jakab. *Adalékok az egyházi kincsek történetéhez.* // Archeológiai Közlemények – A hazai műemlékek ismeretének előmozdítására. – 7. kötet – 1. sz. – 1868 – 65-72. old.

Homonnai Drugeth János 1622 első felében került Bécsbe, kb. egy évtizedig a császárvárosban vagy annak környékén tartózkodott, majd a grazi jezsuita gimnáziumban tanult: „Mi gyermekségünkől foghva vettük tanusághunkat az ő kegyelmek [a jezsuiták] Iskolaiban, de azon kívül most kedves fiunk is Homonnai Gyuricza, az Homonnai iskolában tanul: és mi előttünk réghen, a mi boldogh emlékezetű Atyánk is, azon ő kegyelmek iskoláiban szopta mind a Catholica Religiónak Anyai teiét, mind pedigh a Deáki tudománnak ágyát vetette megh (az ungvári gimnázium alapítólevele). A jezsuita képzés alap- és középfokú része ekkor 7 évfolyamra tagozódott (a latin alapfokú képzést a diákok az Infima és Parva évfolyamon keretében kapták meg, majd ezután következett a három grammatikai osztály (Pricipium, Grammatica, Syntaxis), végül pedig a középfokú képzést lezáró Poetikai és Retorikai képzés). Takáts Sándor történész úgy véli, hogy a grazi tanulmányok idején, illetve a Batthyány-család németújvári udvarában (Batthyányné Lobkowitz Poppel Éva, a Zrínyi-árvák nevelőanyja volt) ismerkedett meg Drugeth János távoli rokonaival, Zrínyi Miklóssal és Péterrel¹¹. A nagyszombati jezsuita gimnáziumban nyilvántartásában 1625-ös bejegyzéssel szintén szerepel Homonnai Drugeth János, mint syntaxista diák. A bécsi egyetem magyar nemzetének anyakönyvében egy 1625. június 26-i bejegyzés szerint: „Illustrissimum etiam Comitem Joannem Drugeth de Homonna, Comitem perpetuum comitatus Ungh et serenissimi archiducis Leopoldi a cubiculis; dedit unum imperialem solidum (megadott egy birodalmi aranyat)”¹² (valószínűleg Lipót Vilmos főhercegről (1614–1662), II. Ferdinánd császár fiáról, Passau, Strassburg és Halberstadt püspökéről van szó, akinek Homonnai a kamarása volt).

A hivatalos budai királyi udvar megszűnése, illetve Bécsbe való költözését követően a reprezentáció fontos helyszíneivé az országgyűlések, ezen belül is a koronázó (királyi és királynéi) országgyűlések, illetve az azokat követő koronázási lakomák váltak. A gyakorlatilag „kiüresedett” udvari méltóságok ilyenkor lettek fontossá, hiszen a koronázási lakomán elvégzett feladatok valóságos méltóságsort is mutattak. Sajnos a Homonnai Drugeth család képviselői számára állandó rezidenciáiknak és birtokaiknak a királyi udvartól való távolsága gyakorlatilag kizárta az udvari méltóságok betöltésének a lehetőségét. Kivételt képez közülük X. János, aki 1622-től a

¹¹ Zrínyi Miklós ismeretlen levelei (I.) – Takáts Sándortól – Budapesti Szemle. 1915. 164. kötet, 466-468. szám – 61. old.

¹² Zubánics László. *Vitézi végek dicsérete. A nemesség szerepe a XVI–XVIII. századi Északkelet-Magyarország társadalmi fejlődésében* – Ungvár-Budapest: Intermix Kiadó, 2016 – 162. old.

császári és királyi udvarban folyamatosan jelent volt. III. Ferdinánd király koronázási lakomája (Sopron, 1625. december 8.), Drugeth János a királyi asztalnál a spanyol követ és a nádor között helyet foglaló Giovanni Altoviti firenzei (toszkán) követ mellett látott el udvari feladatokat – kiöntötte a kézmosó vizet, illetve pohárnokként is szolgált¹³.

Zemplén és Ung vármegyei birtokaira Drugeth János valószínűleg Bethlen Gábor halála után térhetett vissza. Ebbe a folyamatba illeszkedik II. Ferdinánd király 1628. szeptember 6-án Bécsben kelt oklevele, amelyben egy új „veres rubin kőbe metszett arany pecsétet drága kővekkel kirakva és ékesítve ajándékkott”¹⁴. A főispáni beiktatásra valószínűleg később kerülhetett sor, lévén, hogy a bár vármegye a nikolsburgi béke értelmében a Magyar Királyság joghatósága alatt maradt, gyakorlatilag viszont minden oldalról az Erdélyi Fejedelemség vette körül.

1629-ben Drugeth János tényleges szolgálatot teljesítő udvari kamarás (cubicularii, qui tales de facto sunt) lett, aki szolgálatért tényleges fizetést (havi 40 forintot) is kapott. A császári és királyi udvar kamarásai „becsületes és tekintélyes személyek voltak, grófok, urak vagy nemesek”¹⁵ voltak, akik a császár személyes szolgálatát látták el belső szobáiban. Jelvényként fekete selyemszalagon függő kamarási kulcsot viseltek. Carlo Caraffa pápai nuncius leírása¹⁶ szerint ők szolgálták fel a császárnak és szűkebb családjának a reggelit. A kamarások feladatai közé tartozott „italt tölteni, szeletelni és más asztali szolgálatokat végezni, tekintet nélkül állásukra és rangjukra” (ők végezték az előkóstolást is). Délelőtti feladataik közé tartozott az uralkodó elkísérése az udvari kápolnába. Amikor a császár tanácskozást folytatott, a kamarások a belső előszobában várakoztak egészen addig, amíg a lefekvés ideje be nem következett. Ilyenkor két kamarás éjszaka a hálószoba előtt virrasztott. A tényleges kamarások közé viszonylag kevés magyar került be, számuk kettő és három között lehetett. Valószínűleg innen, az udvari szolgálatból való Homonnai Drugeth János Batthyány Ádammal való, egész életére szóló kapcsolata, aki 1630 és 1637 között szintén tényleges császári és királyi

¹³ Pálffy Géza: *Koronázási lakomák a 15–17. századi Magyarországon. Az önálló magyar királyi udvar asztali ceremóniarendjének kora újkori továbbéléséről és a politikai elit hatalmi reprezentációjáról* V/1005 – Századok – 2004 - 1078. old.

¹⁴ Gálócsy Zoltán: *Ung vármegye főispánjai és tisztviselői a légrégebb kortól 1867-ig.* – Budapest-Beregszász: Hatodik Sip-Mandátum Kiadó, 2000 – 36. old.

¹⁵ Koltai András: *Egy magyar főrend pályafutása a császári udvarban.* <http://epa.oszk.hu/00400/00414/00006/pdf/03koltaiandras.pdf>

¹⁶ Carafa, Carlo 1860: *Relazione dello stato dell' Imperio e della Germania fatta dopo il ritorno della sua nuntiatura apresso e l' Imperatore 1628.* Hrsg. Joseph Godehard Müller. Archiv für Kunde Österreichischer Geschichts-Quellen 23. 101–450

kamarás (a Batthyany-misszilisek között 33 Batthyáynak címzett levél maradt fenn az 1635 és 1645 közötti időszakból). A kamarások részt vettek az udvari eseményeken is, így többek között Batthyány Ádám leírásából tudomásunk van egy álarcosbárlól (Wirtschaft) is. Az 1635. február 18-20-i „Az Komédiáról es az Biert oszrol való memóriáié”-ban többek között megemlíti, hogy a kamarások is részt vettek a bálon: „homonai ... ezek mind szolga (paraszt) formán voltak ötöszve, ... Bottyani uram volt hever (bányász) formán...”¹⁷.

Az életpálya további állomásairól csupán távirati stílusban tudunk beszámolni. 1630-ban a Trencsény vármegyei Pruszkán (Poroszkán) házasságot kötött Orbovai Jakusith Annával: „1630. 3. junii volt lakodalom Pruszkín, együtt Homonnai János urammal” – írta naplójába sógora, Révay László¹⁸. A Jakusith család Szlavóniából, Pozsega vármegyéből származott. A menyasszony apja, Jakusith András 1606-ban kapott bárói címet, egy évvel később vette feleségül Thurzó György nádor lányát, Juditot. Pruszka a család birtokközpontjaként működött, számos jelentős építkezést is végrehajtottak¹⁹. A Jakusith család tagjai is a jezsuiták közreműködése révén tértek vissza a katolikus vallásra: „Azonképpen mivel a mi kedves házastársunk is Groff Jakusith Anna Asszony, édes Annyával, Gróff Thurzó Judith Asszonnyal, két mennyével és egyg öcscsével, Jakusith Erzsébeth, Jakusith Kata és Jakusith Judith Asszonnyal egygyütt, a Luther tévelyghésből kitérvén, ezen ió Páterek munkája után ismérték megh az ighaz Catholica Religiónak tündöklő fényét.”

1632-ben II. Ferdinánd Homonnait kinevezte Zemplén vármegye főispánjává: „Eszterházy Miklós gróf, az ország nádora, iktatta be őt Zemplén várában, a vármegye székhelyén, egyszersmind a Drugeth-nemzetség örökségében”. 1635. november 13-án Pázmány Péter érsek meghívására Esterházy Miklós nádor, Pálffy Pál kamarai elnök, Batthyány Ádám főkapitány, számos világi és egyházi méltóság mellett Homonnai Drugeth János is jelen volt a nagyszombati egyetem ünnepélyes megnyitására. Forgách Miklós felső-magyarországi főkapitány (supremus militiae Praefectus) halálát követően „A. d. 1636. die 21. mensis julii gróf Homonnay János uram ő nagysága ment be és esküdt meg az felföldi gyeneralisságra; judex curiaeságra is ezen napon esküdt meg” Rákóczi Pál országbíró 1636. március 12-én halt meg, utódja, Homonnai Drugeth János

¹⁷ Koltai András: *Komédia és diskurzus: Batthyány Ádám följegyzései a császári udvarról, 1635–1641* Levéltári Közlemények, 72. (2001) 1–2. – 77–94. old.

¹⁸ *Kivonatok Révay László naplójából.* Dualszky Jánostól. – Magyar Történelmi Tár – 1. sorozat 3. kötet – 1857.IV.– 251. old.

¹⁹ Pandula Attila. *A pruszkai ferences templom heraldikus kapuzata.* – Magyar Sion. Új Folyam – VIII. / L. (2014/2). – 191–202. old.

kinevezésére 1636. április 29-én került sor. Az országbíró (judex curiae regiae) az országos főméltóságok egyike, rangban a király és a nádor után következett. A Homonnai Drugeth család tagjai közül a XVI. században harmadikként jutott erre a méltóságra (Drugeth (I.) Bálint 1608–1609, Drugeth (III.) György 1618–1620). A hivatali esküt az országbíró Lósy Imre egri püspök és Sennyey Sándor királyi kamarás, tanácsos előtt 1636. július 21-én tette le.

Drugeth János mindenben folytatta apja munkáját. Ebben nagy segítségére volt felesége, orbovai Jakusith Anna, az egri püspök húga. Mindketten tagjai voltak a homonnai Gyümölcsoltó Boldogasszony (Mária) Kongregációnak, amelyben az országbíró a rektori feladatokat is ellátta. A Pázmány Péter kezdeményezésére alapított Mária-kongregációk az egyházi személyek és a „laikusok közös spirituális lelki gyakorlatán túl a keresztény kegyesség gyakorlásában is élen jártak: karitatív munkákkal, színjátékok bemutatásával, vallásos könyvek kiadásával és terjesztésével kívántak a katolikus megújulás szolgálatába állni²⁰”. A homonnai Mária-kongregáció 1636-ban kezdte meg működését, majd 1639-ben a gimnáziummal együtt Ungvárra telepedett át²¹. A Bethlen által kikergetett jezsuitákat ő telepítette vissza Homonnára, majd 1640-ben Ungvárra, ahol nagy kolostort épített számukra, illetve „becsületünkhöz illendő tisztességhes Collégiumot, melyben, kápolnán, Bibliothekán, konyhán, Safárházon, Pinczén, Refectoriumon Vestiariumon, téli közmuseumon, Infirmarian, Patikán és egyéb efféle közönséges házakon kívül, huszonnégy szerzetes ember, külön-külön féle kamarákban tághassan el lakhassék, együtt az hét Iskolákkal és azokon felyül egy öregh Auditóriummal, melly mind a Poéták és Rhetorok gyakorlásira heted szaka, (mind pedig nyhadisputatiokra, és az elmés Comoediaknak is tisztességhez játékira helyessen szolgáltasson”.

A hitű katolikus főúr több templomot is elvett birtokain (Csicsván, Varannón) a protestánsoktól: „Varano, 2. April, die Sabbati 1639. ... némely varanai emberek: lengyel, szőcs, vargák és ezekhez hasonló gyülevész emberek, generalis Homonnay Uramnak és Eszterházy Dániel Uramnak ő Nagyságoknak supplicatiós levelekkel azon supplicáltak. hogy ők katolikusok levén annyira megszapordtak, hogy az ur ő Nagysága palotájában immár be nem férnek, hanem követelték az felső templomot, mely supplicatiós levéltől generális Uram felindulván, a polgároktól kívánta, hogy az templomot kézben adják, de azok

²⁰ Viskolcz Noémi. *17. századi ismeretlen hazai kisnyomtatványok a Magyar Országos Levéltárból*. – Magyar Könyvszemle, 2007 (123. évfolyam, 1-4. szám) – 2007 / 2. szám – 185-199. old.

²¹ Kádár Zsófia. *Jezsuita vezetésű vallásos társulatok Magyarországon a 17. században (1582-1671)*. – Századok V/1229 – 2014 – 1246. old.

tanácsot tartván, azt felelték, hogy ők az templomot nem adhatják, mert ők csak jobbágyok, és az templom az országé és az Ecclesiáé.” Ez azonban nem volt újdonság, hiszen már 1628-ban Ung vármegye hasonlólról tájékoztatja Esterházy Miklós nádort az ungvári templommal kapcsolatban „Miképpen vették legyen pedig el és micsoda okkal s’ praetensióval, mindeneknél nyilván vagyon”²².

Sajnos a Homonnai-levéltár szétszóródása, illetve részleges elpusztulása miatt kevés információ van arról a jelentős levelezésről, amelyet Homonnai Drugeth János, mint magánszemély, főispán vagy mint a Magyar Királyság főbírája folytatott. Éppen ezért jelentősnek tekinthető az a levélváltás, amelyet egykori bécsi kamarastársával, Battyhány Ádám²³ dunántúli főkapitánnyal folytatott. A család németújvári levéltárában (jelenleg a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárban találhatóak) fennmaradt 31 Homonnai Drugeth János által írt levél, amelyek 1633 és 1645 között datálódtak. A levelek „helyszíneiből” következtetni lehet a főúr mozgásáról. A legtöbb levelet a családi rezidenciák, birtokok valamelyikéről (Ungvár, Homonna, Terebes, Szinnye, Keresztúr) címezte, de a jelzett időszakban megfordult többször Bécsben, Nagyszombaton és Kismartonban is. A legintenzívebb levelezés 1641-ben folyt, amikor Homonnai 11 missilist küldött Németújvárra.

Fennmaradt több, 1641-ben írott levele. Ezekben mint Magyarország országbírója írt Balling János munkácsi várkapitánynak, amelyekben Taraszovics Vazul vladika (a munkácsi püspök – a szerző) bebörtönzésével foglalkozik és kéri szabadon bocsátását: „nem tudni, milyen tekintetektől vezetve, továbbá milyen ártalmas és Isten egyházát zaklató indító okoktól buzdítva, kiküldött és kirendelt hajdúk és a rendelkezésére álló fegyveres katonák által a sz. Miklós hitvallóról nevezett (csernek-hegyi) szerzetesházat, a püspök lakóhelyét erőszakos kézzel megtámadta és Taraszovics Bazil püspököt, ki akkor istentiszteletet és szentszolgálatot végzett, semmi hibát nem követett el és senkinek rosszat nem tett, ünnepies egyházi szolgálat közben, főpapi öltözetben az oltárnál erőszakosan elfogatta, az említett Munkács város utcáin és téréin ugyanabban az öltözetben végighurcoltatta, a munkácsi várban lealázó módon maga elé vezettette, majd nagyon tisztességtelen bánásmód után vasra verette, bebörtönöztette és jelenleg is fogságban tartja...”²⁴.

²² 1628. Ung vármegye informálja Eszterházy Miklós nádort az ungvári templom felől. – Magyar Történelmi Tár – 1909 – 4. sorozat 10. kötet – 99. old.

²³ Koltai András. *Egy magyar főrend pályafutása a császári udvarban. Battyhány Ádám (Bécs, 1630–1659)*. – Korall 2002 december – 55-78. old. <http://epa.oszk.hu/00400/00414/00006/pdf/03koltaiandras.pdf>

²⁴ I. Rákóczi György fejedelemsége történetéhez: *Tarapovics Bazil vladika fogsága*. Közli: Szilágyi Sándor. – Magyar Történelmi Tár – 3. sorozat 7. kötet – 1884. – 673-674. old.

Szirmay Zemplén vármegye történetében a következő esztendőök eseményeiről így ír: „Nem sokára ezután Drugeth János gróf az ország felső részeinek főkapitánya, a ki buzdította a vármegyét, hogy maradjon hű a királyhoz és rendeljen gyalogosokat a végvárakba arról a tisztjéről leköszönvén, utóda lett Nyáry István gróf. Ugyanabban az esztendőben, vagyis 1641-ben, Tokaj uradalmát a zempléni főispánnak, Drugeth Jánosnak, adományozta III. Ferdinánd király...”

A korabeli, eléggé zűrzavaros eseményeket Szalárdi János (1601–1666)²⁵ *Siralmas magyar krónikája*²⁶ alapján próbáljuk rekonstruálni. Az I. Rákóczi György erdélyi fejedelem által indított 1644. évi hadjárat hivatalos okaként Szalárdi a magyarországi vallásszabadság csorbítását jelöli meg „az helvetica és augustana evangelica confessiók szabados gyakoroltatások végett Bocskai s Bethlen Gábor jó emlékezetű fejedelmek által lett pacificatiókban valaminémű complanatiók, igazítások voltak, azok mindenestül felforgattatván, semmiben is azokra nem hajtának, hanem mintha azokról soha semminémű végzések, hittel tött ígéretek nem lőttek volna, csak nagy szabadosan megyén vala elébb elébb a nagy persecutio, vallásbeli üldöztetés”.

Az üldöztetések mellett a krónikaíró személyes motivációkat is említ: „Magára és fejedelmi házára is ... főképpen a kassai generálistól, gróf Homonnai Jánostól, sok becstelen és gyalázatos szókkal terheltetett, Kocsis György²⁷ lett volna neve előtte; kinek az 1636-beli törökök közé íratott biztató, s ellene ingerlő levelei is most eléhozattak, és igen is felfordultak vala. De a mi ezeknél nehezebb, egy mocskos pasquillus is bocsáttatván ki, abban nem csak egész fejedelmi házok, de a kegyes életű és istenfélő idősb fejedelemasszony is nagy rútul és mocskosan

---

²⁵ Szalárdi János – protestáns erdélyi történetíró, hivatalnok (a vizsgált időszakban a váradi káptalan requisitora) kancellária kapcsolatrendszeré révén nem csupán rálátott a korabeli eseményekre, de számos nem hivatalos információ birtokába is juthatott. Kéziratban fennmaradt munkája az egyik legnagyobb kísérlet a rendszeres történetírásra.

²⁶ Szalárdi János. *Siralmas magyar krónika* /J. Szalárdi. – Budapest: Magyar Heliokon Kiadó, 1980 – 863 p.

²⁷ Szilágyi Sándor a Magyar történelmi életrajzok sorozatban megjelent *I. Rákóczi György (1593–1648)* című munkájában szintén foglalkozik a fejedelem állítólagos személyes sértettségével, amely szerint Homonnai Drugeth János országbíró Kassán egyik bejárójától érdeklődött, hogy „*Mit csinál Kocsis György? Ostort fon, melylyel Nagyságtokat összehajtja, válaszolt emez. Ellenségei – célzással neje nevének első szótájjára – e gúnyneven beszéltek róla még alattvalói előtt is: de ő az ostort nem ezek megfenyítésére fonta, mert tudta, hogy a szószátyárok száját semmivel sem lehet bedugni*”.

marczongaltatván²⁸, istenes férje azt tartja vala nagy gondnak, miképen tudhatná azt eltitkolni ugy, hogy magának füleibe ne menné, igyekezzvén abból következhető keserűségét és megeshető nyavalyáját távoztatni²⁹.

Bár Szalárdi János számos olyan információ birtokába juthatott, amelyről az egyszerű embereknek nem volt tudomásuk, azonban tudósításának ellentmondani látszanak a Rákóczi család tagjainak (I. Rákóczi György, Lorántffy Zsuzsanna, a későbbi II. Rákóczi György, Rákóczi Zsigmond) egymással folytatott levelezése. Ezekben semmi hasonlóval nem találkozunk, csupán tu-

²⁸ Egy, a Századokban megjelent ismeretlen szerzőségű tárca foglalkozik egy Lorántffy Zsuzsanna ellen megfogalmazódott gúnyirattal. A névtelen pasquilluskor abban az időben idén népszerűek voltak, s az 1642-ben „*Nova Transylvania*” címmel nyomtatásban is megjelent kiadvány a hitvitázó irodalomban is „jelenlévő” fejedelemasszony „*Moses és az Propheták*” című bibliai idézetárát és antológiáját vette célba. A szerző „*alantas hangon, durva szójátékoktól sem riadva vissza, igyekezett a Rákóczy-házat neveltségessé tenni*”. A kiadványból egyetlen példány sem maradt fenn (Erdélyben I. Rákóczi György, Magyarországon III. Ferdinánd utasítására gyűjtötték össze, majd semmisítették meg). A korabeli leírások szerint a fejedelemasszonyra vezetőknévnek két első betűjét vonatkoztatták, Rákóczit pedig az állítólag a Homonnai Drugeth János által „ráaggatott” kocsisként emlegették, utalva a Rákóczi-címerben szereplő kerékre. A tárca szerzője szerint vagy a „*Nova Transylvania*”-ből származik, vagy annak hatására született az alábbi vers: „*Hajdon Frigyládáját borjas tehén vitte, / mig igiret földin megletelepítette. / Terhe alatt bőgve csendesen léptete, / a mely úton Isten angyala vezette. / Már a hit szekerit egy kanczaló rántja, / a konty alatt nagy haj s rövid elme hajtja. / Viszi, de nem tudja, gyeplőt asszony tartja, / szedjétek lócseit, szegét, – porrá rontja.*” L.: *Gúnyvers Lorántffy Zsuzsánáról Századok – 1913, – 56-57. old.*

²⁹ Dr. Illyésy János történész, levéltáros egyik tanulmányában tovább elemezte a „*Nova Transylvania*”, illetve az arra válaszul született „*Talio*” által gerjesztett közhangulatot. I. Rákóczi György – részben felesége megkímélése érdekében – „*rendeletet adott ki, hogy Erdélyben, s a hatalma alatt álló magyarországi részekben a pasquillus elkoboztassék, minek folytán a nagyváradai könyvkereskedőnél talált példányokat megégették*”. Emellett megbízottja révén III. Ferdinánd királyt is felkérte, hogy derítse meg, majd büntesse meg a szerzőt. Keresztury Pál (a Rákóczi-fiúk nevelője, udvari prédiákátor) neves hitvitázó is találva érte magát a gúnyirat által, s 1642 tavaszán *Talio* címmel válaszolt rá: „*ennek tartalomban ugy, mint hangban mit sem engedett, s a támadást azzal torolta vissza, hogy a katolikusokat és a királyt szemenszedett kifejezésekkel illette*”. A kiadvány nem csupán kellemetlen helyzetbe hozta I. Rákóczi Györgyöt, de még a korábban élvezett „erkölcsi előnyét” is elveszte tőle. Így a *Talio* ugyanarra a sorsa jutott, mint a „*Nova Transylvania*” – begyűjtötték és megsemmisítették. (Dr. Illésy János: *Nova Transylvania. Talio*. // Magyar Könyvszemle, 1891 (16. évfolyam, 1-4. szám) – 220–231. pp.) Hasonlóan cselekedtek a királyi Magyarországon is: fennmaradt III. Ferdinánd 1642. augusztus hó 5-én kelt, Sáros vármegyéhez intézett rendelete (valószínűleg hasonlókat kapott a többi vármegye is), „*mely a Nova-Transylvania czimű, s Keresztúri Pálnak erre válaszul adott magyar könyvek elkobzását, s illetőleg gróf bedeghi Nyáry István kassai generálishoz leendő beszállítást hagyja meg, mivel az említett könyvek nagy és kitünő személyek híret, s becslületét sértik*”. (Reizner János. *III. Ferdinánd király rendelete magyar könyvek elkobzásáról 1642-ből*. // Magyar Könyvszemle, 1881 (6. évfolyam, 1-6. szám. – 222–226. pp.) A kutatók szerint a „*Nova Transylvania*” szerzője Széchényi György (1605/1606–1695) esztergomi kanonok, későbbi esztergomi érsek volt, ezért hiba lenne azt valamilyen módon Homonnai Drugeth János nevéhez kötni.

dósítják egymást a hadműveletek menetéről, illetve Homonnai Drugeth János ebben való szerepéről³⁰. Ugyanakkor mind Szalárdi krónikájából, mind pedig I. Rákóczi György leveléből [1644. augusztus 3. I. Rákóczi György Lorántffy Zsuzsannának: „Jeszenőt tegnap előtt adták meg. Homonnainé asszonyom leányával is kínálja volt Rákóczy Sigmondot, azt tudta, ott legyen; én most is kegyelmesen cselekedtünk vele, homonnai, liszvai, terebesi jószágot mind megadtuk neki.”] azt látjuk, hogy a fejedelem a grófné kérésére több alkalommal is kegyet gyakorol annak alattvalói részére, hiszen előbb Tokajban, majd Ungváron, illetve Jeszenőnél is engedélyezi a védők szabad elvonulását, illetve meghagyja őket birtokaikban. Jósomszédi kapcsolatokról tanúskodik Jakusith Anna későbbi, 1649. szeptember 11-én Lorántffy Zsuzsannához írt levele is [„Nekem kegyelmes asszonyom nem volna most annyi szükségem a szöllőre mint a falura, melyet az nagyságod kegyelmességére s jó akaratjára hagyok, alázatosan kérvén nagyságodat mint kegyelmes asszonyomat, megtekintvén mind az közönséges igazságot, mind az én árva keseredett állapotomat, ez iránt károsná ne hagyjon nagyságod. így várhatja nagyságod mind magára, mind szerelmes maradékira istennek atyai áldását, ha az árvákhoz és özvegyekhez anyai kegyességét megmutatja”], ami a Szaládi-féle állításokat – többek között a grófné kegyetlenkedéseivel kapcsolatosokat – kétségbe vonja, s a politikai propaganda eszközei közé sorolja.

³⁰ 1644. május 29. Ifj. Rákóczi Györgynek I. Rákóczi Györgynek. „Az lengyelek felől mi bizony semmi ártalmast, valóságost nem hallunk még eddig, Homonnai János is még oda volt, oda visznek élest neki.”; 1644. június 1. I. Rákóczi György Lorántffy Zsuzsannának „gyűlést parancsolt volt hirdetni Újvár, Zemlin, Ungvármegyének, de nem ment senki reá; most jó ungvármegyei nemes emberek vannak fogva, s hogy az Homonnai gyűjtött hadát felverték, azolta annál is inkább elrémült az nemesség, az ki velünk akar lenni, azok az Tiszán túl mennek.”; 1644. július 4. „csak Ungvár, Jeszenő s Homonnainak 500 avagy 600 kihozott kozákja 4 avagy Öt száz lovas magyarja akadályunkra ne volna, eddig az derék német tábort vertük volna fel, de ennek is 4 avagy 5 nap alatt isten áldásából jó vége fog lenni.”; 1644. július 11. I. Rákóczi György Ifj. Rákóczi Györgynek „az mi ellenséginknek felfuvalkodott állapotjuk igen meghuny ászkodék s im ezennel mind az 13 vármegyét megkezdjük szabadítani. Ungvárat 7. die praesentis adták meg, Szendrő sem állhatja sokáig, Regécz is az szerént, kihez ugyan derekason akarunk fogni rövid nap. Jeszenőből is elment Homonnai János, leszen csak Szádvára nehezebb és ez Jeszenő, de ezekre is reá segít az úr isten bennünket”; 1644. július 13. „Homonnai János is beiramodott Lengyelországban, mert ma harmad napja, hogy reá mentek hadainkban; magunk is ez héten az táborban megyünk és Jeszenőnek obsidiojára elegendő lovast, gyalogot hagyván, Patakra megyünk s talám Munkácsot is megtekinjtük”; 1644. augusztus 1. Ifj. Rákóczi György I. Rákóczi Györgyhez „Homonnai János szolgáljának elfogása is istennek nem kicsin áldása, hogy nagyságod ellenséginek érti praktikájokat és állapotjokat... Jeszenőt is isten nagyságod kezében adja; de már hiteknek nem kell hinni; nyereségnek tartják, ha avval valakit megcsalhatnak.” (Szilágyi Sándor (szerk.): *Monumenta Hungariae Historica I. Diplomataria*. 24.: A két Rákóczi György fejedelem családí levelezése. – Budapest, 1875. – 1644 p.)

Nagy valószínűséggel a fent említett személyes okok miatt is sor került volna a nevezett hadjáratra, hiszen I. Rákóczi György már korábban megállapodott erről a svédekkel. A Homonnai Drugeth Jánossal kapcsolatban kifejtett „negatív propaganda” elsősorban a múltbeli eseményeknek szólhatott, amikor apja lengyel kozákokkal való 1619. évi betörése egészen más irányba terelte Bethlen Gábor hadjáratát. I. Rákóczi György saját múltbeli hibáiból tanúlva állandóan figyelemmel kísérte Homonnai lépéseit, illetve lengyelországi toborzását.

Az 1644-es hadjárat kezdetén a Homonnai-birtokok közül Rákóczi kezére került az 1641-ben adományba kapott Tokaj vára és uradalma. Jakusith Anna a további békekéség fenntartása érdekében „erős hitlevelet, valaminéműt kívánna a fejedelem főember szolgáljaival együtt, olyant adott volna”, a krónikaíró szerint ugyanakkor Balling János, Munkács főkapitánya azt a feladatot kapta, hogy az Ung vármegyei történéseket figyelemmel kísérrje, s azokról urát időben tájékoztassa. A tájékoztatás szerint „az ungváriak nem sokat hajtván az hitlevelekre, az armáda aláérkezésekor a grófasszony valóban – üldözte volna Ungvárból a fejedelemhez hajlott evangélikus nemességet, sokakat megfogatott, borokat, buzájokat kiét Ungvárra, kiét Jeszenő váraiba takarítottatta volna... Érezné a grófasszony a dolognak fordulását, Ungvárrat nem bizván magát, Jeszenőben állott volna, ott a megmaradáshoz nagyobb reménységben lehetvén.” A munkácsi főkapitány összetoboztatta hadait „ötszáz jó gyalogot a jószágból a várhoz fegyverekkel, jó puskájokkal való szolgálatra válogatott, ... azokon kívül is hogy valahol mi jó fegyverfogható férfiak volnának a krajnákon, és mindenült a jószágban, hogy azok is a ken-ezek által mind felvétetnének, megparancsolta vala: kik a parancsolt órára közel háromezeren, ha nem többen, jelen levén egynehány falkonyokkal [ágyúkkal] Ungvárat megszállották vala”³¹.

Mészáros Károly *Ungvár története* című munkájában ezzel kapcsolatban így ír: „midőn Rákóczy 1644-en Ungváron át Kassa felé indula hadaival, emitt ellentállásra találván az ungi főispán, s országbíró Homonnai Drugeth János részéről Ungvárt erős ostromtűz alá fogta, a jezsuiták társházát és tanodáját is összelődöztette s a szerzetes atyákat kikergette az országból, kik Kattay Zsigmond főnökükkel együtt ismét Krakóban kerestek menedéket”³². Szalárdi tudósítása szerint a többségben protestáns városlakók nem

³¹ Szalárdi János. *Siralmas magyar krónika*. – Budapest: Magyar Heliokon Kiadó, 1980 – 176. old.

³² Mészáros Károly. *Ungvár története, a legrégebb időktől maig*. – Pest: Ráth Mór Könyvkereskedése, 1861. – 87. old.

tanusítottak ellenállást. Az ostromló sereg „a vár előtt a melly öreg egyház [valószínűleg az egykori pálos kolostor épülete] vagyon belől a palánkon, annak éjszak felől való szegeletinél vettetvén sánczot egy éjszaka, a kapitány onnan kezdé lötetni a vár kapujára, és a paloták ablakin csinált lövőhelyekre”, később a palánkkerítés darabjaival sikeresen betöltve az árkot az erősséget elfoglalták és annak népeit I. Rákóczi György hűségére felestedték.

Mivel Lengyelországból az országbíró megbízásából egy kisebb csapat Homonna környékén fosztogatott, s az ott táborozó erdélyi hadakat is megtámadta, a fejedelem elhatározta a fő Homonnai erősség – Jeszenő ostromát is. A Kornis Zsigmond és Rákóczi Zsigmond által vezetett, ostromágyúkkal felszerelt sereg elkezdte lőni a várfalakat „a lövészerszámokat is bele állatták vala, úgy hogy virradva a várat lötetni mingyárt elkezdtek vala, s az első lövésnek golyóbisa a megírt leányok háza ablakán bemenvén egyik leányasszonynak (ki majd kedvesebb szolgálója volna) fejét elvitte vala. Második lövés a bászlyárúl, honnan az urakhoz lövöldöztek vala, esett: a hol egy jó lövészerszámokat haszontalanná tett vala, hogy abból azután semmi lövést nem tehetnének, és ott is embert is ölt vala. Melly miatt az asszony [Jakusith Anna] szokott házaibúl alattvaló házakba költözvén, mind maga, s mind az egész várbeliek úgy megijetkeztek, hogy sokáig való tartliatása felől a várnak teljességesen kétségesek volnának”³³. Szalárdi szerint az ostrom idején Jakusith Anna kegyetlenkedett a várban fogságban tartott protestáns foglyokkal „őket is egynehányszor ki akarta vitetni és megnyakaztatni”, egy Tunyogi Ferenc nevű Szatmár megyei nemest pedig ebéd közben végeztetett ki, „minekutána a bort jó izüen megitta volna, a mint már megparancsoltatott vala, csak mingyárt az vár eleiben kivitetek, s azonnal feje vétetek. Midőn felkelnének az asztaltúl az asszony szolgálái, általok csak felmészárolva találattik: melly nagy kegyetlenségén asszonyoknak mind eleget csudálkoznának, s mind az becsületes nemes ember olly véletlen és méltatlan halálán eleget is busulának”³⁴.

Miután az ostrom során a vár védelmi rendszere jelentős sérüléseket szenvedett, a grófnő követeket küldött az ostromló sereg vezetőihez, amelyben szabad elvonulás fejében felajánlotta Jeszenő feladását. Amíg a fejedelem válasza megérkezett, maga az ostrom is szünetelt. I. Rákóczi György az alábbi feltételekkel egyezett bele a védők szabad elvonulásába:

³³ Szalárdi János. *Siralmas magyar krónika*. – Budapest: Magyar Heliokon Kiadó, 1980 – 177. old.

³⁴ Szalárdi János. *Siralmas magyar krónika* /J. Szalárdi. – Budapest: Magyar Heliokon Kiadó, 1980 – 177. old.

„a várban levő minden élést, s mindenféle muniliókat, vár erősségére való eszközöket ott hagyván, s a befogott rabokat is minden sarczfizetés nélkül békével bocsáttatván, valahová akarna menni, bocsáttatnék minden bántás nélkül. Ki ekképen elbocsátatott vala. Az várból pedig Balling János minden élést, lövészszámokat kiszállíttatván, és minden haszonra valót Munkácsba takaríttatván, a fejedelem parancsolatjából a várnak minden bástyái, derék épületi porral felhányattatván s haszontalanná tétettétvén, pusztán hagyatott vala”³⁵. Részben a Homonnai família fő tárházaként szereplő vár ostroma, illetve a felrobbantása lehet az oka, hogy a családi levéltár nagy része elpusztult. Az 1644. évi hadjárat különböző forrásokban szereplő leírásaiban számos utalással találkozunk Ungvár ostromáról, valamint Barkó és Jeszenő pusztulásáról, azonban Nevickével kapcsolatban, amelyet állítólag ugyanekkor romboltak le, semmilyen említés nem történik.

Az 1644-es hadjárat következtében a Homonnai Drugeth-birtokok nagy része I. Rákóczi György fennhatósága alá került. Nem véletlenül jegyzi meg Szalárdi János is: „így lakolt vala meg gróf Druget Homonnai János, nálánál méltóságosabb fejedelmi embernek nagy gyűlöletéből való méltatlan gyalázásáért, kit nálánál nagyobbak nem csak nem akar vala ismérni és tartani s érdemes becsületit megadni; hanem még nagy emberekhez illetlen nyelvvvel szokta vala mocskolni, mellyből ugyan közbeszédbe költölték vala az emberek: melly gonosz kocsis lett volna Rákóczi György, hogy ostora hegyi gróf Druget Homonnai Jánost is annyira megérdeklette, és meg is sanyarította volna! mert kocsis Györgynek hijja vala”. Szirmay Zemplén vármegye leírásában már kicsit árnyaltabban fogalmaz: „A főispán, Homonnay János gróf azonban hű maradt és inkább engedte, hogy várait és minden javait dúlják, rabolják a dühöngő Rákóczisták, de nem engedte, hogy a királytól való utálatos elpártolás az ő nevét beszennyezze. Drugeth Jánosnak és mindazoknak javait, a kik hívek maradtak királyukhoz, Rákóczy a maga fiskusának elfoglalta. A Drugeth-várak, Jeszenő és Barkó leromboltattak”.

Hogyan, milyen körülmények között került az országbíró és családja a Várasd vármegyei Klenovnikra (Szlavónia-Horvátországba), a Draskovich család várába – további kutatás feladata lesz. A Batthyány-misszilisek között néhány levél tanúskodik Homonnai Drugeth János (és feltételezhetően családja) tartózkodási helyeiről: Csejte (1644. 09. 23), (Szécs)Keresztúr (1645. 04. 30., 1645. 05. 05.). Mindkét uradalomban a Drugethek részbirtokosok voltak Nádasdy Katalin öröksége révén. Ugyanakkor a rokoni kapcsolatok

³⁵ Uo.

révén a dunántúli tartózkodás helyszínéeként a Nádasdy család (Homonnai Drugeth János Nádasdy (II.) Ferenc és Báthori Erzsébet unokája volt) valamelyik Sopron vagy Vas vármegyei birtoka logikusabbnak mutatkozott volna, mint Szlavónia.

Az Utyeszenics-Martinuzzi-rokonsághoz tartozó trakostyáni Draskovich család jelentős szlavóniai és stájerországi birtokokkal rendelkezett, (III.) Gáspár 1624-ben luetenburgi és klenovniki szabad bárói rangot kapott, 1635-ben pedig unokatestvérével, (III.) Jánossal együtt grófi rangra emelték. Az eléggé szűkös források (III.) Gáspárral kapcsolatosan megjegyzi császári és királyi kamarási, illetve tanácsosi tisztségeit, valamint az előkelő stájer családból származó Veronika Freiin von Eibiswald-dal kötött házasságát. Draskovich udvari pályafutása számos párhuzamot mutat Homonnai Drugeth Jánoséval (illetve Batthyány Ádámmal), éppen ezért valószínűsíthetjük, hogy kapcsolatuk a bécsi udvari szolgálat során vehette kezdetét. Klenovnik építése 1616–1667 között zajlott, a maga 90 szobájával az ország egyik legnagyobb kastélyának számít, így valószínűleg jutott elegendő hely a menekültek számára is. A kastélyban gyakran megfordult a szomszéd birtokos, Zrínyi Miklós is, aki a várúr lányának, Mária Euzébiának udvarolt. Keglevich Péter naplóbejegyzése szerint: „1645. június 4. Ugyanaz nap volt eljegyzése gróf Zrínyi Miklósnak gróf Draskovics Gáspár leányával, s ez történt Klenovnikon³⁶”. Valószínűleg a Homonnai Drugeth család tagjai is részt vettek az ünnepi eseményen. Mivel időközben megkezdődtek a tárgyalások az erdélyi fejedelemséggel kötendő békéről, az országbíró saját ügyeiben többször megfordult Grazban, a stájer tartományi székhelyen, Grázban. Augusztus 14-én Klenovnikon kelt levelében írja, hogy Zrínyi Miklós vacsora után érkezett jó hírekkel „a török császárnak Candiában 8000 emberét vágták le s több hajóját elvették”. Valószínűleg Zrínyi hosszabb ideig vendégeskedett a Draskovich-udvarban, mert az I. Rákóczi Györggyel kötendő béke híre is itt érte. Ezzel kapcsolatban szeptember 10-én levelében Homonnai Drugeth János így ír Batthyány Ádámnak: „Meglett uram az békesség; valamely rosszul csak lehetett, de megcsinálták, nem gondolván meg az emberek se az magok méltóságát, se más ember kárát. Meddig terjed és meddig tart, az jó Isten tudja. Én egyáltalában nem valami jót vagy megmaradást, de nagyobb veszedelmet ezen békességből következni reménylek. Palatinus uram ökegyelme is menti magát, hogy hire nélkül csinálták meg³⁷”. Az előkészületben lévő linzi béke

³⁶ Keglevich Péter naplója 1599–1661. Közli Deák Farkas-. In: Magyar Történelmi Tár – 2. sorozat 1. kötet – 1867 - 245 old.

³⁷ Takács Sándor. *Magyar küzdelmek*. <https://mek.oszk.hu/08600/08663/08663.htm#n155>

személyesen is érintette Homonnait, hiszen többek között az 1641-ben zálogként megkapott Tokajt (Tarcallal, Ecseddel, Nagybányával és a regéci uradalommal) I. Rákóczi György birtokába juttatta volna.

Eredetileg a Zrínyi-Draskovich esküvőt 1645 őszére tervezték, ezt a feltételezést támasztja alá Homonnai Drugeth János 1645. október 3-án írt levele, amelyben arra kéri Batthyány Ádámot, hogy küldené el néki énekes gyermekét: „mert itt házasulandó személyek vannak, s odaigértem” (az esküvőt végül 1646. február 11-én tartották meg Praunekén).

1645 novemberében az országbíró valószínűleg ismét Grázba tartott, amikor a határszélen hirtelen elhunyt. 1645. november 22-én a Vas vármegyei Dobra (Neuhaus)³⁸ várából ír Battyhány Ádámnak Jakusich Anna, mint Homonnai Drugeth János országbíró özvegye³⁹. Ezt a dátumot támasztja alá Révay László naplóbejegyzése is: „22. nov. horvátországi számkivetésből kijövén szegény Homonnay János, útjában halt meg, anno 1644. 12. martii temettük szombati örög templomba apja mellé”⁴⁰, illetve Szirmay Antal is: „Az 1645. évben arról, hogy Drugeth János gróf milyen halállal múlt ki, pusztító döghalál, vagy pedig fegyver emésztette-e el? vagy valahol számkivetésben végezte életét? nincs adatunk”. Az egykori ellenfél haláláról 1646. január 14-én ifj. Rákóczi György így tájékoztatta öccsét, Zsigmondot „Homonnai guta ütés miatt holt meg. Bottyáni uram él.”

Az egykori országbíró temetéséről a „*Memorabilia de templo „Metropolitano ad S. Nicolaum Episc. et Confess, in Libera ac Regia civitate Tyrnavia e veteribus monumentis eruta complectens*” című könyvecske emlékezik, amely a 15. lapon arról tudósít, hogy: „sepultus est cum matre in tumbis stanneis ad latus Evangelii Arae OO. SS. Filium reliquit Joannem de Ungh et Zemplin Comitem, et pariter Curiae Regiae Judicem, qui 1645, aetatis annorum 36 mortus Tirnaviae uno cum parente tumulo conditus est”⁴¹. Drugeth János gróf országbíró, Ungvárnak és Ung vármegyének örökös, Zemplén vármegyének főispánja, atyjával együtt ólomkoporsóban sírboltba téve (inchryptatus) nyugszik. Elhalt 1645. november 22-én, életének 36.

³⁸ Dobra a Batthyány család birtoka volt, férje halála után Batthyányné Lobkowitz Poppel Éva itt tartott udvart. 1645-ben Battyhány összeíratta a vár felszereléseit, amelynek helyiségei lakható állapotban voltak.

³⁹ Nagy Iván „*Magyarország családjai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal*” című munkájában a halál dátumát 1645. december 17-re keltezi.

⁴⁰ *Keglevich Péter naplója 1599–1661*. Közli Deák Farkas-. In: *Magyar Történelmi Tár – 2.* sorozat 1. kötet – 1867 - 245 old.

⁴¹ Franciscus Ocsovszky. *Brevis historico-topographica lib. – Civitatis Tirnaviensis descriptio*. – Skalica 1843 – 46-47. old.

évében.”⁴² Gróf Rhédey László 1655. április 12-én kelt naplóberegységében írja: „Descriptio Tyrnaviensis. 1655. ... Ebben az templomban nincs egyéb nevezetes dolog, hanem az oltárok és az temetések. Feküsznek penig ebben ezek: ... Homonnai György, Homonnai János...”⁴³

Az iskola- és pályatárs Zrínyi Miklós a *Szigeti veszedelem* című eposzá-
nak első fogalmazványában (ez kimaradt az 1651-ben Bécsben megjelent
kiadásból) állít mások mellett (Batthyány Ádám, Nádasdy Ferenc, Csáky
László, Eszterházy László) emléket Homonnainak és családjának⁴⁴:

*„Ahun van az parton egy gyöngé virágszál,
Melynek reménsége nevelkedésben áll,
Homonnai Gyurkó benned Pallas talál
Esz és bátorságot, mellyet rozsdá nem száll.*

*Két atyádnak hűségét te is kövessed,
Habár javaidat mind e kell vesztened,
Mert egy jó szerencsés üdö ezt teneked
Uzsurával fizeti minden vesztésed”.*

⁴² Ludiková, Zuzana. *A nagyszombati székesegyház késő reneszánsz és barokk síremlékei. [Late Renaissance and Baroque Sepulchral Monuments in the Nagyszombat (Trnava) Cathedral]. // Művészettörténeti Értesítő – 51 –2002, 3–4, – 85-106. pp.,*

⁴³ Nagy Iván. *Rédei László történelmi maradványai.* // Magyar Történelmi Tár – 2. sorozat 5. kötet – 1871.I. Úti jegyzetek3. Descriptio Varsaviensis 10. old. Magyar Történelmi Tár), Vass József. *Gróf Rhédey László naplója.* (1653 – 1657.) – I. 213.

⁴⁴ Széchy Károly. *Gróf Zrínyi Miklós (1620–1664).* Magyar történelmi életrajzok. I–V. kötet. – Budapest: Magyar Történelmi Társulat, 1896–1902. – 441-442. pp.